

Katarzyna Zalas

Działalność Opieki Szkolnej przy Publicznej Szkole Powszechnej nr 22 w Częstochowie w latach 1934–1939

Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika 22,
531-543

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Katarzyna ZALAS

Działalność Opieki Szkolnej przy Publicznej Szkole Powszechnej nr 22 w Częstochowie w latach 1934–1939

Propozycja utworzenia Publicznej Szkoły Powszechnej nr 22 w Częstochowie zrodziła się w 1929 roku. Wynikała z potrzeby zapewnienia wszystkim dzieciom w wieku szkolnym możliwości kształcenia powszechnego. Rada Miejska wezwała Magistrat do powzięcia natychmiastowej budowy gmachu szkolnego, docelowo zlokalizowanego w Parku Narutowicza¹. Nowoczesny budynek szkolny został oddany do użytku w 1930 roku. Zgodnie z wcześniejszymi założeniami, część placówki zajęło Miejskie Seminarium Nauczycielskie Żeńskie², zlikwidowane z końcem roku szkolnego 1935/1936.

Publiczna Szkoła Powszechna nr 22 od początku swej działalności dydaktyczno-wychowawczej mieściła się w Parku Narutowicza przy ul. Żabiej 1, w dzielnicy Zawodzie. Zaliczono ją do I rejonu szkolnego wraz ze szkołami nr 10 i 23³.

Rozporządzeniem z dnia 12 marca 1936 roku Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego zatwierdziło wniosek w sprawie nadania 7-klasowej placówce nazwy: Publiczna Szkoła Powszechna nr 22 im. Gabriela Narutowicza⁴. Jej kierownikiem został Stanisław Rumianek, który jednocześnie pełnił funkcję radnego miejskiego⁵.

Szkoła funkcjonowała we własnym budynku, jako jedna z niewielu odpowiadająca wymogom sanitarno-higienicznym i lokalowym w omawianym okresie⁶. Zajęcia dydaktyczne prowadzone były w 13 salach wykładowych, nato-

¹ Archiwum Państwowe w Częstochowie (dalej: APCz), Akta Miasta Częstochowy (dalej: AMCz), sygn. 8139, k. 242.

² Tamże, k. 414.

³ Tamże, sygn. 6028, k. 200.

⁴ Tamże, sygn. 5963, b. pag.

⁵ Tamże.

⁶ Tamże, sygn. 6028, k. 203.

miast wychowanie fizyczne odbywało się w sali gimnastycznej⁷. Przy szkole istniały również odpowiednie warunki do utworzenia ogrodu szkolnego i boiska. Prace zmierzające do zagospodarowania tego terenu rozpoczęły się w 1935 roku⁸. W roku szkolnym 1938/1939 placówka posiadała 19 oddziałów, w których uczyło się 1025 uczniów – 537 dziewcząt i 488 chłopców. Edukację ukończyło 51 uczniów, a na kolejny rok zapisanych było 172 dzieci. Proces dydaktyczny prowadziło w szkole grono nauczycielskie składające się z 17 wykładowców⁹.

Publiczna Szkoła Powszechna nr 22 realizowała cele dydaktyczne i wychowawcze wytyczone w aktach prawnych i dokumentach regulujących działalność szkół powszechnych. Zadaniem dydaktycznym placówki było zapewnienie uczniom wykształcenia ogólnego, tj. przekazanie pewnego zakresu wiedzy, przewidzianego w programach nauczania poszczególnych przedmiotów. Zamyśłem szkoły było ponadto zetknięcie dzieci i młodzieży z rzeczywistością życia społecznego oraz zaprawianie ich w różnych formach współżycia społecznego. Działalność ta polegała na organizowaniu życia szkolnego i pozaszkolnego, czasu wolnego oraz pracy na rzecz placówki oraz innych uczniów.

Działalność wychowawcza sprowadzała się głównie do dwóch czynności – szkoła i nauczyciele, chcąc osiągnąć zamierzone wyniki pracy wychowawczej, musieli poznać dziecko i oddziaływać na nie. Główne cele i organizacja pracy zawarte zostały w Statucie Publicznych Szkół Powszechnych: „Kierownik łącznie z gronem nauczycielskim, czuwając nad wytworzeniem odpowiedniej atmosfery wychowawczej, realizują program wychowania poprzez: a) bezpośredni swój wpływ na uczniów w szkole i poza nią, b) nauczanie, c) dopomaganie uczniom do samo wychowywania się, d) organizowanie życia zbiorowego uczniów, e) utrzymanie stałej łączności z domem w pracy wychowawczej”¹⁰.

Podstawowym ogniwem oddziaływań wychowawczych w Publicznej Szkole Powszechnej nr 22 był jej kierownik. Współpracował on z gronem nauczycielskim, organizacjami na terenie szkoły, miejskimi instytucjami pomocy oraz rodzicami, podejmując działania mające na celu opiekę nad uczniami. Szczególną troską objęte zostały dzieci znajdujące się w trudnej sytuacji życiowej, wywodzące się z rodzin ubogich, bezrobotnych.

Spoleczna i wychowawcza działalność Opieki Szkolnej

Najszerszą działalność w zakresie pomocy społecznej w Publicznej Szkole Powszechnej nr 22 prowadziła Opieka Szkolna. Była organizacją opartą na szeroko rozumianej współpracy kierownika szkoły, grona nauczycielskiego, rodziców, miejskich instytucji pomocy społecznej oraz uczniów.

⁷ Tamże, sygn. 6017, k. 99.

⁸ Tamże, sygn. 5963, b. pag.

⁹ Tamże, sygn. 6017, k. 99.

¹⁰ Statut Publicznych Szkół Powszechnych, par. 3, s. 8.

Skład Opieki Szkolnej został powołany decyzją walnego zebrania rodziców i zatwierdzony przez Miejską Radę Szkolną pismem z dnia 1 czerwca 1935 roku¹¹. Tworzyli go w roku szkolnym 1934/1935: Wiktor Dębecki, Jan Czapla, ks. Brunon Molenda, Andrzej Pyzik, Stanisław Rumianek (kierownik szkoły) oraz Aleksander Zawierucha¹². W następnym roku szkolnym z uwagi na wzrost liczby uczniów, a w związku z tym oddziałów szkolnych, Opieka powołała nowych członków. Na walnym zebraniu rodziców w dniu 23 listopada 1935 roku do współpracy zobowiązano, za zgodą zebranych rodziców: Szymańskiego, Sawickiego, Wolińskiego i Probanta.

Organizacja funkcjonowała dzięki wpływom z opłat za tzw. „wpisowe”, opłat za szatnię szkolną, sprzedaży owoców i warzyw pochodzących z ogrodu szkolnego oraz imprez urządzanych przez szkołę. Budżet Opieki Szkolnej tworzyły także zapomogi i subsydia udzielane przez Zarząd Miejski, prezydenta J. Mackiewicza oraz Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego. Część kwot pochodziła z dobrowolnych wpływów, przeznaczonych głównie na dożywianie¹³. Budżet Opieki Szkolnej w roku szkolnym 1935/1936 przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Przychód Opieki Szkolnej 7-klasowej Publicznej Szkoły Powszechniej nr 22 w Częstochowie za rok szkolny 1935/1936

Lp.	Źródło przychodu	Kwota (zł)
1.	Wpisowe	1170,50
2.	Opłaty za szatnię	66,50
3.	Sprzedaż warzyw, owoców, kwiatów z ogrodu szkolnego	425,97
4.	Dochód z imprez urządzanych przez szkołę	446,57
5.	Subsydia i zapomogi: Zarząd Miejski Prezydent J. Mackiewicz Kuratorium OSK	188,64 150,00 100,00
6.	Opłaty dobrowolne	345,85
7.	Inne wpływy	454,02
Razem:		3348,05

Źródło: APCz, AMCz, sygn. 5978, k. 2.

Wpływy uzyskane przez Opiekę Szkolną stanowiły podstawę do ułożenia planu działalności społecznej na następny rok szkolny. Organizacja pozwalała przeznaczyć określone kwoty na zakup sprzętów dla szkoły, utrzymanie placówki w czystości, wyposażenie biblioteki uczniowskiej i nauczycielskiej, przeprowadzenie akcji dożywiania oraz udzielenie wsparcia materialnego dzieciom

¹¹ Tamże, sygn. 5963, b. pag.

¹² Tamże.

¹³ Tamże, sygn. 5978, k. 2.

najbardziej potrzebującym. Zestawienie wydatków Opieki Szkolnej w roku szkolnym 1935/1936 zawiera tabela 2.

Tabela 2. Zestawienie wydatków za rok szkolny 1935/1936

Lp.	Wydatek	Kwota (zł)
1.	Utrzymanie czystości w szkole	259,02
2.	Zakup sprzętów szkolnych	78,99
3.	Zakup pomocy naukowych	374,15
4.	Biblioteka nauczycielska	42,50
5.	Biblioteka uczniowska	61,55
6.	Ogród szkolny i hodowla roślin do dekoracji szkoły	349,72
7.	Kancelaria kierownika szkoły	150,05
8.	Kancelaria Opieki Szkolnej	283,68
9.	Konserwacja sprzętów i pomocy naukowych, drobny remont	221,00
10.	Atrament i kałamarze dla klas	65,60
11.	Artykuły piśmienne dla biednych dzieci	53,70
12.	Odzież i obuwie dla biednych dzieci	133,45
13.	Budowa sceny szkolnej	501,16
14.	Inne wydatki	766,47
Razem:		3341,04

Źródło: APCz, AMCz, sygn. 5978, k. 2.

W omawianym roku szkolnym wpływy Opieki Szkolnej wyniosły 3348,05 zł, wydatki natomiast zamknęły się w kwocie 3341,04 zł. Na kolejny okres budżetowy pozostało więc 7,01 zł¹⁴.

W podejmowanej przez siebie działalności społecznej i wychowawczej Opieka Szkolna koncentrowała się na 4 sferach działalności: dożywianiu, promocji zdrowia i aktywności fizycznej, pomocy materialnej oraz pracach organizacyjnych na rzecz szkoły. Dążyła przy tym do zaangażowania związków i organizacji młodzieżowych działających na terenie placówki, uznając ją za niezbędną i wartościową formę wychowania. Wartości wychowawcze współpracy w zakresie pomocy społecznej były istotne ze względu na psychologiczną potrzebę zrzeczania się uczniów oraz idące za tym uspołecznienie¹⁵.

¹⁴ Tamże, sygn. 5978, k. 2.

¹⁵ E. Magiera, *Wychowanie państwowe w szkolnictwie powszechnym Drugiej Rzeczypospolitej*, Szczecin 2003, s. 131; D. Koźmian, *Samorząd Uczniowski w szkolnictwie powszechnym w poglądach polskich pedagogów II Rzeczypospolitej*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1994, nr 1–2, s. 29 i n.; tejsze, *Samorząd Uczniowski w polskiej pedagogice Drugiej Rzeczypospolitej (1918–1939)*, Szczecin 1991, s. 196 i n.

1. Dożywianie

Dożywianie, czyli zapobieganie negatywnemu zjawisku, jakim jest niedożywienie dzieci i młodzieży, było jednym z podstawowych zadań Opieki Szkolnej. Coroczna organizacja akcji dożywiania leżała w gestii Sekcji Gospodarczej, powołanej uchwałą Opieki Szkolnej z dnia 5 grudnia 1934 roku¹⁶. Jej zadaniem było pozyskanie funduszy na organizację dożywiania, współpraca w tym zakresie z miejskimi instytucjami społecznymi oraz czuwanie nad sprawnym przebiegiem akcji w szkole. W skład Sekcji Gospodarczej z ramienia grona pedagogicznego weszły Natalia Jakubowska oraz Janina Zegadłowa. Przedstawicielkami miejscowej społeczności były: Ciurzyńska, Czaplanka, Bussówna, Dębecka, Kulowa i Leszczyńska¹⁷.

W roku szkolnym 1934/1935 dożywianie rozpoczęło się 11 grudnia 1934 roku i trwało do 15 czerwca 1935 roku, tj. 173 dni. W tym okresie wydawano posiłki składające się z pół litra zupy gotowanej na mięsie oraz odpowiedniej porcji chleba. Akcją objęto przeciętnie 260–280 uczniów, przy czym fundusze otrzymano jedynie na 200 dzieci. Pozostałą kwotę niezbędną do przeprowadzenia przedsięwzięcia zapewniła ze swego budżetu Opieka Szkolna¹⁸.

Akcję dożywiania od 11 grudnia 1934 roku wspierał Miejski Komitet Funduszu Pracy. Na ten cel przydzielił on szkole powszechnej określone ilości artykułów spożywczych, między innymi: 1700 kg chleba, 6300 kg mięsa, 41,5 kg słoniny, 118 kg mąki, 186 kg kaszy, 5891 litrów mleka, 59 kg grochu, 221,2 kg fasoli, 1920 kg ziemniaków, 83 kg soli, 18 kg cukru, 1,22 kg herbaty, 6,25 kg czekolady, 250 sztuk strucli oraz 27,2 kg pomarańczy¹⁹. Wymienione produkty zostały zużyte podczas akcji dożywiania prowadzonej w roku szkolnym 1934/1935.

Z dniem 1 kwietnia 1935 roku dalszą opiekę nad przedsięwzięciem przejął Miejski Komitet Niesienia Pomocy Dzieciom i Bezrobotnym. Działalność tej organizacji wspierała żona prezydenta J. Mackiewicza, będąca inicjatorką pomocy społecznej dla dzieci i bezrobotnych na terenie miasta. Jej zabiegi zmierzały do aktywizacji całej częstochowskiej społeczności w celu pozyskania funduszy na wspomniane potrzeby. Dzięki jej pracy społecznej w roku 1935 przez 7 miesięcy dożywiono około 6000 częstochowskich uczniów. Wsparciem żywnościowym Komitet objął także dzieci podczas ferii i wakacji, mając na uwadze utratę pomocy szkoły w tym czasie. Prezydium zrzeszenia, dążąc do pozyskania funduszy na dożywianie, zwracało się z prośbą o dobrowolne wpłaty pieniężne przede wszystkim do fabryk i instytucji miejskich²⁰. Komitet wsparł akcję do-

¹⁶ APCz, AMCz, sygn. 5963, b. pag.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Tamże.

²⁰ „Goniec Częstochowski” 1935, nr 133.

żywiania w szkole nr 22, przeznaczając na ten cel określone ilości produktów spożywczych: 170 kg mięsa, 10 kg słoniny, 40 kg mąki, 54 kg kaszy, 22,8 kg fasoli, 20 kg soli, 1600 kg chleba, 2377 litrów mleka, 98 kg cukru, 3400 kostek kawy, 14 kg kakao²¹. Produkty te zostały zużyte na dożywianie przeciętnie 280 uczniów w okresie 64 dni, to jest od 1 kwietnia do 15 czerwca 1935 roku²².

Niezależnie od wsparcia wyżej wymienionych miejskich organizacji społecznych dofinansowania na rzecz dożywiania udzielił Komitet Rodzicielski. Ze swego budżetu przeznaczył fundusze na zakup brakujących warzyw, przypraw, naczyń kuchennych oraz zobowiązał się pokrywać koszty wynagrodzenia kucharki szkolnej²³.

W roku szkolnym 1935/1936 do Sekcji Gospodarczej – w porozumieniu z kierownikiem szkoły – dołączyły Ewa Rumianowa, Stefania Leszczyńska oraz Janina Wolińska²⁴. Do pełnienia funkcji przewodniczącej powołano Janinę Zegadłową, którą obarczono odpowiedzialnością za sprawne przygotowanie dożywiania. Pomoc zaoferowały także uczennice VII klasy, odbywające praktyczną naukę gospodarstwa domowego oraz uczennice klas VI – członkinie Koła Polskiego Czerwonego Krzyża²⁵.

We wspomnianym roku szkolnym dożywianie rozpoczęło się dopiero 10 stycznia 1936 roku, ponieważ Miejski Komitet Funduszu Pracy nie uzyskał wcześniej funduszy na ten cel. Akcja trwała do 16 maja 1936 roku, obejmowała więc 106 dni. W ciągu tego okresu wydano 16 200 obiadów składających się, podobnie jak w poprzednim roku, z pół litra zupy gotowanej na mięsie oraz odpowiedniej porcji pieczywa. Prócz zupy wydano także 12 420 porcji kawy z mlekiem i kawałkiem chleba²⁶.

Ogółem akcją objęto 270 uczniów, przy czym Miejski Komitet Funduszu Pracy przydzielił ilość artykułów przewidzianą dla 204 dzieci. Pozostałą część dożywiano dzięki wsparciu finansowemu Opieki Szkolnej, która przeznaczyła na ten cel kwotę 423,58 zł²⁷. Organizacja ta prócz doraźnego wsparcia finansowego przekazała artykuły spożywcze w postaci warzyw wyhodowanych w ogrodzie szkolnym. Wartość tych produktów określona została na 342,82 zł²⁸. Ilościowe i jakościowe zestawienie artykułów zawiera tabela 3.

²¹ APCz, AM Cz, sygn. 5963, b. pag.

²² Tamże.

²³ Tamże.

²⁴ Tamże, sygn. 5978, k. 3.

²⁵ Tamże.

²⁶ Tamże.

²⁷ Tamże.

²⁸ Tamże.

Tabela 3. Zestawienie artykułów żywnościowych przekazanych przez Opiekę Szkolną na dożywianie w roku szkolnym 1935/1936

Lp.	Ilość w kg	Produkt	Cena za kg (gr)
1.	872,5	Kapusta kiszona	20–25
2.	571	Buraki	10
3.	49	Cebula	20–40
4.	275	Marchew	10–20
5.	36	Pietruszka	15–25
6.	108	Seler, por, kalarepa	20
Razem:			342,82

Źródło: APCz, AMCz, sygn. 5978, k. 3.

Miejski Komitet Funduszu Pracy w omawianym okresie przydzielił szkole następujące ilości artykułów żywnościowych: 2584 kg chleba, 693,6 kg mięsa, 40,8 kg słoniny, 113,2 kg mąki, 277,6 kg kaszy, 294 kg fasoli, 74,8 kg soli, 2180 kostek kawy, 1899 litrów mleka oraz dodatkowo przekazał dla szkoły 20,6 metra węgla²⁹.

Akcję dożywiania wspierało szkolne Koło Polskiego Czerwonego Krzyża, które prowadziło akcje charytatywne na rzecz ubogich dzieci. Organizowało zbiórki żywności i funduszy na rzecz dożywiania, realizując tym samym główne cele działalności Polskiego Czerwonego Krzyża: wdrażanie młodzieży do niesienia pomocy bliźniemu znajdującemu się w potrzebie, wyrabianie poczucia odpowiedzialności za inne osoby oraz pracy na rzecz otoczenia³⁰.

Opieka Szkolna poprzez corocznie organizowaną akcję dożywiania podejmowała długofalowe działania, których celem było poprawienie stanu zdrowia uczniów oraz ich funkcjonowania w szkole poprzez ograniczenie skali zjawiska niedożywiania. Były to działania zmierzające do upowszechnienia modelu zdrowego trybu życia oraz poprawy poziomu życia rodzin ubogich, w tym szczególnie dzieci wychowujących się w nich.

2. Promocja zdrowia i aktywności fizycznej

Szkoła nr 22 podejmowała działania zmierzające do rozbudzenia zainteresowania dzieci i młodzieży aktywnością fizyczną. Opieka Szkolna zainicjowała w tym względzie budowę boiska szkolnego, która rozpoczęła się równocześnie z zagospodarowaniem terenu pod ogród w 1935 roku³¹. Boisko miało służyć jako miejsce do ćwiczeń podczas zajęć wychowania fizycznego, ale też jako plac zabaw i konkurencji sportowych przeprowadzanych podczas uroczystości i świąt

²⁹ Tamże.

³⁰ F. Mittek, *Zasady organizacji pracy w szkołach powszechnych dostosowane do Statutu Publicznych Szkół Powszechnych i nowych programów*, Warszawa 1938, s. 241–242.

³¹ APCz, AMCz, sygn. 5963, b. pag.

szkolnych, np. podczas Dnia Dziecka. W 1934 roku, celem promocji sportów zimowych, urządzono przy szkole tor łyżwiarski. Opieka Szkolna wyznaczyła ze swego składu osoby odpowiedzialne za czuwanie nad bezpieczeństwem uczniów podczas zabaw.

Aktywność w dziedzinie promocji zdrowia należała w szczególności do higienistek szkolnych. W ich gestii leżała troska o zdrowie dzieci uczęszczających do szkoły. Ich zadaniem było czuwanie nad czystością klas, toalet i otoczenia wokół szkoły, w tym szczególnie podwórka.

Higienistką przydzieloną do pracy w Publicznej Szkole Powszechnej nr 22 była Emilia Felisiakowa³². Dokonywała ona codziennych przeglądów czystości uczniów, czuwając tym samym nad ich stanem zdrowia i higieną. Dzieci, co do których istniało podejrzenie choroby, odsyłane były natychmiastowo do lekarza miejskiego. W roku szkolnym 1938/1939 z doraźnej pomocy medycznej skorzystało 3456 uczniów częstochowskich szkół powszechnych³³.

Z inicjatywy Opieki Szkolnej oraz higienistki podjęto akcję rozdawania tranu i szczepienia dzieci. Tran otrzymywała szkoła dzięki pomocy Oddziału Polskiego Czerwonego Krzyża w Częstochowie oraz Zarządu Miejskiego. Z uwagi na niewystarczającą ilość podawany był on jedynie wybranym uczniom, zakwalifikowanym przez lekarza szkolnego. Rozdzielaniem tranu zajmowali się uczniowie – członkowie Koła Polskiego Czerwonego Krzyża, mający pod swą opieką 78 dzieci z oddziałów I–V w roku szkolnym 1934/1935³⁴ oraz 70 uczniów w roku następnym³⁵.

Na terenie częstochowskich szkół powszechnych dokonywano niewielu szczepień profilaktycznych, z uwagi na permanentny brak funduszy na działalność prozdrowotną. W roku 1937/1938 dokonano 4365 szczepień przeciw błonicy, 2283 – przeciw durowi brzuszemu, 11 119 – przeciw ospie³⁶. Zlecaniem i wykonywaniem szczepionek zajmował się lekarz szkolny oraz asystująca mu higienistka.

Doraźna pomoc medyczna stanowiła tylko część działań promujących zdrowie. Na szeroką skalę podjęte zostały akcje profilaktyczne skierowane głównie do uczniów wszystkich szkół na terenie miasta oraz ich rodziców. W roku szkolnym 1937/1938 higienistki wygłosiły łącznie 100 wykładów i pogadanek, poruszających tematykę alkoholizmu, zasad higieny osobistej i zbiorowej oraz chorób zakaźnych wieku dziecięcego³⁷.

³² Tamże, sygn. 6028, k. 200.

³³ Tamże, k. 204.

³⁴ Tamże, sygn. 5963, b. pag.

³⁵ Tamże, sygn. 5978, k. 3.

³⁶ Tamże, sygn. 6028, k. 204.

³⁷ Tamże, k. 205.

3. Doraźna pomoc materialna

Pomoc społeczna w postaci wsparcia materialnego dotyczyła w szczególności dzieci znajdujących się w trudnej sytuacji losowej, wywodzących się z rodzin ubogich lub bezrobotnych. Wzmoczone działania w tym zakresie Opieka Szkolna zaczęła podejmować od roku szkolnego 1935/1936, co wiązało się ze wzrostem liczby oddziałów w szkole. Zauważono potrzebę podjęcia zwiększonego oddziaływania społecznego na uczniów pobierających naukę w placówce.

Pomoc materialna miała na celu ułatwienie dzieciom z wyżej wymienionych rodzin funkcjonowanie w szkole. Obejmowała przede wszystkim wyposażenie uczniów w podręczniki szkolne i materiały piśmienne. W przypadku szczególnie trudnej sytuacji finansowej rodziny dziecko zaopatrywano także w bieliznę i odzież, co niejednokrotnie pozwoliło na udział w zajęciach dydaktycznych.

Zaopatrzenie uczniów w podręczniki do nauczania poszczególnych przedmiotów zapoczątkowała biblioteka działająca na terenie szkoły. Uczniowie mieli możliwość wypożyczenia książek na początku roku szkolnego i użytkowania ich w trakcie trwania nauki danego przedmiotu. Podczas korzystania z udostępnionych zbiorów uczniowie zobowiązani byli dbać o nie, by z końcem semestru wróciły do biblioteki w pierwotnym stanie i posłużyły innym uczniom w następnych latach.

Biblioteka nie rozwiązała kwestii zapewnienia wszystkim uczniom dostępu do podręczników szkolnych. W roku szkolnym 1935/1936 nie stanowiła bogatego źródła zaopatrzenia, liczyła zaledwie 25 tomów³⁸. Systematyczne jej doposażanie rozpoczęło się od 1935 roku³⁹. W corocznym planowaniu budżetu Opieki zabezpieczano kwoty na ten cel. Wzbogacenie księgozbioru, planowane przez kierownika szkoły i Opiekę Szkolną, uwzględniane na kolejne lata działalności placówki, znacznie usprawniłoby organizację pracy szkoły.

Niezbędnym warunkiem prawidłowego przebiegu procesu uczenia się jest posiadanie podstawowych przyborów szkolnych i pomocy dydaktycznych. Zaopatrzeniem uczniów w wyżej wymienione materiały zajmowała się Opieka Szkolna, przy współpracy Spółdzielni Uczniowskiej. Największe zapotrzebowanie wykazywano na ołówki, pióra, gumki, zeszyty oraz bloki do rysowania⁴⁰. Opieka w roku szkolnym 1935/1936 asygnowała na ten cel 53,78 zł ze swego budżetu⁴¹.

Duża aktywność w omawianej sferze działalności społecznej przypadła Spółdzielni Uczniowskiej, która udostępniła materiały piśmienne na sumę 127,30 zł bez pokrycia finansowego. Odciążyla w tym zakresie Opiekę Szkolną, która kwotę pozostałą w swym budżecie mogła przekazać na inny cel, np. dożywianie.

³⁸ Tamże, sygn. 5978, k. 4.

³⁹ Tamże, sygn. 5963, b. pag.

⁴⁰ Tamże, sygn. 5978, k. 4.

⁴¹ Tamże.

Opieka Szkolna, przy współudziale kierownictwa, zaopatrzyła uczniów w artykuły odzieżowe i obuwie. Była to doraźna pomoc rzeczowa, która umożliwiła wielu uczniom uczęszczanie do szkoły, zwłaszcza w okresie zimowym. Zestawienie wydatków i wykaz zakupionych artykułów zawiera tabela 4.

Tabela 4. Wykaz artykułów odzieżowych zakupionych z budżetu Opieki Szkolnej w roku szkolnym 1935/1936

Lp.	Imię i nazwisko ucznia	Klasa	Artykuł odzieżowy	Koszt zakupu (zł)
1.	Anna Gzik	II c	Sweter Rajstopy	3,50 0,70
2.	Henryka Olszewska	III c	Palto zimowe	10,40
3.	Janina Gruchalska	III a	Sweter zimowy	3,50
4.	Zenon Kotas	III a	Bielizna Komplet odzieży	4,60 4,50
5.	Jadwiga Kopiec	I a	Sukienka Sweter	2,00 2,00
6.	Genowefa Millerucz	I a	Sukienka	2,00
7.	Helena Dobosz	I a	Sukienka	2,00
8.	Wacław Truś	III b	Buty	6,50
9.	Krystyna Kołodziej	IV c	Buty	6,50
10.	Bolesław Muskała	II a	Buty	6,50
11.	Maria Miller	IV a	Buty	6,50
12.	Felicja Gruchalska	IV a	Sukienka	3,00
13.	Celina Pawlik	IV c	Sukienka	2,75
14.	Wanda Socik	III a	Sukienka	3,00
15.	Jadwiga Szelka	IV c	Sukienka	2,75
16.	Maria Pietras	II a	Sukienka	3,00
17.	Walenty Miller	II a	Komplet odzieży	5,50
18.	Henryk Jaworski	III c	Buty Sznurówka	5,50 0,50
19.	Helena Opalówna	III b	Sukienka Fartuszek	2,00 2,00
20.	Adam Stępień	II b	Komplet odzieży Rajstopy	5,50 0,85
21.	Wacław Truś	III b	Komplet odzieży Rajstopy	5,40 0,50
Razem:				102,25

Źródło: APCz, AMCz, sygn. 5878, k. 4.

Ogółem w roku szkolnym 1935/1936 wsparciem materialnym objęto 21 uczniów, uczęszczających do oddziałów I–IV, dla których zakupiono artykuły odzieżowe za kwotę 102 zł 25 gr⁴².

Opieka Szkolna, udzielając uczniom pomocy materialnej w postaci podręczników szkolnych, materiałów dydaktycznych oraz artykułów odzieżowych, dążyła do zapewnienia dzieciom wywodzącym się z różnych środowisk społecznych równego dostępu do edukacji. Dawało to w przypadku rodzin skrajnie ubogich możliwość uczestniczenia w procesie kształcenia (uczęszczanie na zajęcia szkolne) lub – w odniesieniu do rodzin bezrobotnych – istotnie zmniejszało różnice w dostępie systemu szkolnictwa.

4. Prace organizacyjne na rzecz placówki szkolnej

Opieka Szkolna, realizując swe podstawowe działania, asystowała kierownictwu szkoły i kadrze nauczycielskiej. Dążyła do szeroko rozumianej pomocy, mającej na celu poprawę funkcjonowania szkoły jako placówki dydaktycznej i miejsca społecznej interakcji uczniów. Wsparcie to przejawiało się m.in. przez zabezpieczenie w budżecie Opieki kwot na cele związane z funkcjonowaniem szkoły oraz współorganizowanie imprez o charakterze dochodowym, dostarczających funduszy na konkretne przedsięwzięcia.

Ważną rolę w tworzeniu atmosfery wychowawczej pełniło otoczenie zewnętrzne szkoły, do którego zalicza się: sztandar, mapy, gabloty, plakaty i afisze. Po nadaniu placówce nazwy „im. Gabriela Narutowicza” w 1936 roku organizacja zwróciła uwagę na potrzebę pozyskania sztandaru szkolnego. Przeznaczyła na ten cel 807,65 zł ze swego budżetu, finansując jednocześnie w całości jego zakup⁴³. Akt wręczenia sztandaru był efektem wspólnej pracy Opieki, kierownika szkoły, grona nauczycielskiego oraz całej społeczności dzielnicy Zawodzie. W uroczystości przekazania sztandaru Publicznej Szkole Powszechnej nr 22 udział wzięli m.in.: ksiądz prałat Wróblewski, pułkownik Aleksander Myszkowski, biskup Teodor Kubina, starosta częstochowski Bazyli Rogowski⁴⁴.

Istotną rolę w utrzymaniu atmosfery wychowawczej odgrywał ład i porządek zaprowadzony zarówno w budynku szkolnym, jak i wokół niego. Gmach szkolny, oddany do użytku w 1930 roku, wymagał z biegiem czasu prac remontowych. Po zakończeniu roku szkolnego 1934/1935 w okresie wakacji został przeprowadzony remont budynku, który stanowił efekt wspólnej pracy i wysiłku grona nauczycielskiego i społeczności lokalnej, przy niewielkim tylko wsparciu finansowym Zarządu Miejskiego⁴⁵.

⁴² Tamże.

⁴³ Tamże, sygn. 5963, b. pag.

⁴⁴ Źródło: <http://redutaczestochowa.s4.bizhat.com/redutaczestochowa-ftopic106-0.html> [stan z 4.12.2013].

⁴⁵ APCz, AMCz, sygn. 5936, b. pag.

Portrety sławnych mężów, fotografie zamków i okazów przyrody, mapy Polski, tablice historyczne, stanowiące wystrój poszczególnych sal lekcyjnych, podlegały Opiece Szkolnej, która zajmowała się ich restaurowaniem. Służyły one jako pomoce dydaktyczne w prowadzeniu zajęć poszczególnych przedmiotów. Warto nadmienić, że staraniem organizacji odnowiono także fortepian, który został ufundowany i przekazany szkole nr 22 przez Zarząd Miejski.

Charakteryzowana placówka dostrzegła także walory wychowawcze i dydaktyczne ogrodów szkolnych. Prace zmierzające do utworzenia ogrodu rozpoczęły się w 1935 roku, z inicjatywy Opieki, od uporządkowania terenu wokół szkoły oraz zaopatrzenia go w niezbędne narzędzia ogrodowe, tj. szpadle, grabie, konewki itp. W wyniku tych prac szkoła nr 22 posiadała w roku szkolnym 1935/1936 całkowicie urządzony, wyposażony w sprzęty i narzędzia ogród, który był jedynym o tej powierzchni wśród częstochowskich szkół powszechnych⁴⁶. Równocześnie rozpoczęto budowę piwnicy, która docelowo miała gromadzić warzywa, owoce i rośliny, uprawiane przez uczniów na terenie nowo powstałego ogrodu⁴⁷. Znaczna część warzyw i owoców posłużyła jako wsparcie w prowadzonej corocznie akcji dożywiania dzieci, szczególnie w okresie zimowym.

Opieka Szkolna w swych działaniach wspierała zadania dydaktyczne szkoły, realizowane także przez praktyczną naukę poszczególnych przedmiotów. W 1935 roku z inicjatywy organizacji pojawiła się propozycja utworzenia pracowni przyrodniczo-geograficznej. Już w tym samym roku zorganizowano imprezę o charakterze dochodowym, umożliwiającą pozyskanie funduszy na ten cel⁴⁸. Jednocześnie rozpoczęto działania zmierzające do wybudowania kuchni szkolnej, w której dziewczęta z klasy VII mogłyby odbywać praktyczną naukę gospodarstwa domowego. Do czasu podjęcia prac budowlanych zajęcia odbywały się w kuchni znajdującej się w mieszkaniu woźnego. Nie odpowiadało to standardom higienicznej i bezpiecznej praktycznej nauki gospodarstwa. Ostatecznie kuchnia została oddana do użytku w roku szkolnym 1935/1936⁴⁹.

W omawianym roku szkolnym Opieka Szkolna zapoczątkowała również prace zmierzające do utworzenia pracowni zajęć praktycznych dla chłopców (obróbka drewna) oraz pracowni do nauki gospodarstwa domowego dla dziewcząt⁵⁰.

W miarę możliwości budżetowych organizacja systematycznie wzbogacała szkołę w sprzęty, pomoce dydaktyczne oraz przybory szkolne stanowiące wyposażenie każdej sali lekcyjnej.

Publiczna Szkoła Powszechna nr 22 w Częstochowie w swych założeniach miała realizację celów dydaktycznych, wychowawczych i społecznych. Podejmowanie działań z wymienionych sfer funkcjonowania placówki możliwe było

⁴⁶ Tamże, sygn. 5978, k. 1.

⁴⁷ Tamże, sygn. 5963, b. pag.

⁴⁸ Tamże, sygn. 5963, b. pag.

⁴⁹ Tamże, sygn. 5978, k. 1.

⁵⁰ Tamże.

dzięki szeroko pojmowanej współpracy kierownictwa, grona nauczycielskiego, uczniowskich organizacji szkolnych, miejskich instytucji pomocy społecznej oraz rodziców.

Cele i zadania szkoły zostały zawarte w dokumentach i aktach regulujących pracę szkół powszechnych. Do priorytetów placówka zaliczyła zapewnienie wszystkim uczniom w wieku obowiązku szkolnego możliwość bezpłatnego kształcenia, przy jednoczesnym wyrównywaniu szans edukacyjnych dzieci pochodzących z rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej. Równie duży nacisk kładziono na realizację programów nauczania stanowiących podstawę kształcenia poszczególnych przedmiotów. Placówka uwzględniała w tym zakresie dydaktyczne walory pomocy naukowych.

Szczególnie akcentowała także prawo dziecka do poczucia bezpieczeństwa w szkole oraz do opieki. Nieoceniona w tym zakresie wydaje się działalność Opieki Szkolnej. Organizowała ona opiekę podczas pobytu dziecka w placówce, tworzyła atmosferę wychowawczą, niezbędną do zaistnienia więzi wewnątrzszkolnych. Ponadto zajmowała się organizacją czasu wolnego uczniów, zapewniała doraźną pomoc materialną oraz promowała higienę i zdrowy tryb życia.

Należy podkreślić, że szkoła nr 22 istnieje po dziś dzień i kontynuuje tradycje wychowawcze zapoczątkowane w okresie międzywojennym.

Summary

Public School No. 22 in Czestochowa as Enterprise of Educational Care in Years 1934–1939

School Care was a joint venture of school Head, teaching staff, parents, municipal social welfare institutions and students. In making social and educational activities school was focused on four business areas : nutritional recovery, promote health and physical activity, provide material assistance and organizational work for the school facility. The feeding was a long-term operation which aim was to improve the health of students and their performance in school by reducing the incidence of malnutrition. By disseminate model healthy lifestyles school has real influence on raising the standard of poor families living. Social assistance in the form of material support was focused on children in difficult life circumstances. This long distance help include students equipment with textbooks and stationery. In case of difficult financial situation of the family, child was also supplied in the lingerie and clothing , which in many cases allowed this child to attend classes. School No. 22 still exists ,continuing education traditions originated in the interwar period.